

Siedma kniha

VZDELÁVANIE FILOZOFOV. POZNÁVANIE V ZMYSLOVOM SVETE ZNÁZORNENÉ OBRAZOM JASKYNE

514 A SOKRATES: Teraz teda porovnaj našu prirodzenosť, po-
kiaľ ide o to, či vzdelanie má, alebo nemá, s nasledujúcim
podobnostvom. Predstav si ľudí v podzemnom príbytku po-
dobnom jaskyni, ktorá má k svetlu otvorený dlhý vchod po-
zdĺž celej jaskyne. V tejto jaskyni žijú ľudia od detstva spútaní
B na nohách a šijách, takže ostávajú stále na tom istom mieste
a vidia iba rovno pred seba, pretože putá im bránia otáčať
hlavou. Vysoko a ďaleko vzadu za nimi horí oheň; uprostred
medzi ohňom a spútanými väzňami vedie hore cesta, pozdĺž
ktorej je postavený múrik na spôsob zábradlia, aké mávajú
pred sebou kaukliari a nad ktorými robia svoje kúsky.

GLAUKON: Viem si to predstaviť.

SOKRATES: Predstav si ďalej, že pozdĺž tohto múrika
chodia ľudia a nosia všelijaké náradia, ktoré prečnievajú nad
515 A múrik, podoby ľudí a zvierat z kameňa a z dreva, ľudské
výrobky rozličného druhu, pričom, pochopiteľne, jedni z nosi-
čov hovoria, druhí mlčia.

GLAUKON: Predvážaš čudný obraz a čudných väzňov.

SOKRATES: Podobných nám. Myslíš, že by takíto väzni
mohli vidieť zo seba samých a zo svojich druhov niečo iné ako
tiene vrhané ohňom na náprotivnú stenu jaskyne?

B GLAUKON: Ako by aj mohli vidieť, keď sú celý život
nútení nehybne držať hlavu?

SOKRATES: A ďalej, neplatí to isté o predmetoch nose-
ných pozdĺž múrika?

GLAUKON: Pravdaže platí.

SOKRATES: Keby sa mohli medzi sebou zhovárať, nemys-
líš, že by boli toho názoru, že menami, ktoré dávajú tomu, čo
vidia pred sebou, označujú skutočné predmety?

GLAUKON: Nevyhnutne.

SOKRATES: A čo keby to väzenie odrážalo od náprotivnej
steny aj ozvenu? Kedykoľvek by niektorý z prechádzajúcich
nosičov prehovoril, myslíš, že by za pôvodcu tohto hlasu po-
kladali niečo iné než prechádzajúci tieň?

GLAUKON: Nie, pri Diovi.

SOKRATES: Rozhodne by títo ľudia nemohli pokladať za
C pravdivé nič iné než tiene tých umelých vecí.

GLAUKON: Nevyhnutne.

SOKRATES: Pozoruj teraz, ako by to bolo s ich oslobode-
ním z pút a vyliečením z nerozumnosti, keby sa im to, prirodze-
ne, prihodilo takto: keby jeden z nich bol zbavený pút a prinú-
tený odrazu vstať, otočiť šiju, ísť a pozeráť hore do svetla,
mohol by to urobiť iba s bolesťou a pre oslepujúci lesk by nebol
schopný dívať sa na predmety, ktorých tiene videl vtedy; čo by
D podľa teba povedal, keby mu niekto tvrdil, že vtedy videl
bližšie ku skutočnosti a obrátený ku skutočným predmetom,
a keby mu na každý predchádzajúci predmet ukázal a nútil by
ho povedať, čo to je, nemyslíš, že by bol zmätený a domnieval
by sa, že predmety vtedy videné sú pravdivejšie ako tie, ktoré
mu teraz ukazujú?

GLAUKON: Oveľa pravdivejšie.

SOKRATES: A keby ho nútil pozeráť do svetla samého, E
boleli by ho oči, odvracal by sa a utekal k veciam, na ktoré sa
môže pozeráť, a bol by presvedčený, že tie sú skutočne jasnejšie
ako veci, ktoré sa mu teraz ukazujú?

GLAUKON: Tak je.

SOKRATES: Keby ho však niekto násilím odtiaľ vliekol
cez drsný a strmý východ a nepustil by ho, kým by ho nevytia-
hol na slnečné svetlo, nepocítoval by azda bolestne toto násilie
a nevzpieral by sa, a keby prišiel na svetlo, mohli by azda jeho
516 A oči plné slnečného žiaru vidieť niečo z toho, čo sa mu teraz
uvádza ako pravdivé?

GLAUKON: Nie, aspoň nie hneď.

SOKRATES: Myslím, že by si musel na to privyknuť, keby
chcel vidieť veci tam hore. Najprv by asi najľahšie spoznal
tiene, potom obrazy ľudí a ostatných vecí zrkadliacich sa na
vode, neskoršie potom skutočné predmety; ďalej by potom
nebeské telesá i samu oblohu ľahšie pozoroval v noci, pozera-
516 B júc sa na svetlo hviezd a mesiaca, ako vo dne na slnko a slnečné
svetlo.

GLAUKON: Zaiste.

SOKRATES: Napokon by, myslím, mohol pozeráť na sln-
ko, nie na jeho obraz vo vode alebo na nejakej inej ploche, ale
na slnko samo osebe na jeho vlastnom mieste, a mohol by tiež
pozorovať, aké je.